

Tambura kao tradicijski, klasični i popularni instrument

Ralašić, Matej

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:340658>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-20**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE

Matej Ralašić

**TAMBURA KAO TRADICIJSKI, KLASIČNI I
POPULARNI INSTRUMENT**

Diplomski rad

Petrinja, lipanj, 2020.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE

Matej Ralašić

**TAMBURA KAO TRADICIJSKI, KLASIČNI I
POPULARNI INSTRUMENT**

Diplomski rad

Mentor rada:

dr. sc. Jelena Blašković

Petrinja, lipanj, 2020.

SADRŽAJ	
UVOD.....	1
1. INSTRUMENT TAMBURA.....	2
1.1. Nastanak i razvoj tambure.....	2
1.2. Građa i vrste tambura.....	3
1.2.1. Dijelovi tambure.....	3
1.2.2. Sustavi tambura.....	4
1.3. Tehnika sviranja.....	8
2. TAMBURA KAO TRADICIJSKI INSTRUMENT.....	9
2.1. Rasprostranjenost tambure kao tradicionalnog instrumenta u Republici Hrvatskoj.....	9
3. TAMBURA KAO KLASIČNI (UMJETNIČKI) INSTRUMENT.....	14
3.1. Tambura kao jazz instrument.....	14
3.2. Tambura kao orkestralni instrument.....	16
3.3. Tambura u Hrvatskom školstvu.....	18
4. TAMBURA KAO POPULARNI INSTRUMENT.....	20
4.1. Tamburaški sastavi.....	20
4.2. Tamburaški bandovi.....	28
ZAKLJUČAK.....	30
LITERATURA.....	31
IZJAVA O SAMOSTALNOSTI RADA.....	32

POPIS SLIKA:

<i>Slika 1.</i> Dijelovi tambura.....	str. 4
<i>Slika 2.</i> Srijemski sustav tambura.....	str. 5
<i>Slika 3.</i> Troglasni kvartni sustav tambura.....	str. 6
<i>Slika 4.</i> Četveroglasni kvartni G-sustav tambura.....	str. 7
<i>Slika 5.</i> Dvoglasni kvintni ili Farkašev sustav tambura.....	str. 8
<i>Slika 6.</i> FA Ivan Goran Kovačić.....	str. 11
<i>Slika 7.</i> Tamburaški orkestar ansambla <i>Lado</i>	str. 13
<i>Slika 8.</i> Filip Novosel.....	str. 16
<i>Slika 9.</i> Pajo Kolarić.....	str. 17
<i>Slika 10.</i> Tamburaški orkestar HRT-a.....	str. 18
<i>Slika 11.</i> Tamburaški sastav <i>Slavonski bećari</i>	str. 22
<i>Slika 12.</i> Tamburaški sastav <i>Tamburica</i> iz Starog Petrovog Sela.....	str. 23
<i>Slika 13.</i> Tamburaški sastav <i>Ex Panonia</i>	str. 24
<i>Slika 14.</i> Najbolji hrvatski tamburaši.....	str. 26
<i>Slika 15.</i> Tamburaški sastav <i>Berde band</i>	str. 26
<i>Slika 16.</i> Tamburaški sastav <i>Dike</i>	str. 27
<i>Slika 17.</i> Tamburaški sastav <i>Slavonske lole</i>	str. 38
<i>Slika 18.</i> <i>Gazde</i>	str. 39

SAŽETAK

U ovom diplomskom radu govri se o tamburi kao tradicijskom odnosno narodnom, klasičnom odnosno umjetničkom te kao popularnom instrumentu. U radu se daje prikaz podrijetla i razvoja tambure kroz povijest, opisuje se građa, vrste tambura i štimova te tehnika sviranja. Tambura se prvenstveno razvijala kao tradicijsko glazbalo koje je bilo rasprostranjeno u svim krajevima Republike Hrvatske. Njegovala se unutar kulturno-umjetničkih društava kao lučonošama tradicijske kulturne baštine. Zbog svojih tehničkih mogućnosti s vremenom se tambura implementirala u školski sustav te se danas tretira i kao klasično glazbalo na kojem se izvodi umjetnička glazba. Danas je tambura vrlo rasporostranjen instrument te je doživjela procvat i u zabavnoj glazbi, a tome svjedoče brojni tamburaški sastavi i postupna komercijalizacija tamburaške glazbe.

Ključne riječi: klasični instrument, popularni instrument, tambura, tradicija, tradicijski instrument

Tambura as a traditional, classical and a popular instrument

SUMMARY

This diploma thesis explain the exposition of the tambura as a traditional, folk, classical, artistic and a popular string instrument. The paper describes the origin and development of the tambura through-out history. Also it describes the material and assembling process, types and tunes of tambura and playing techniques. The tambura was primarily developed as a traditional instrument that was widespread in all parts of the Republic of Croatia. It was nurtured within cultural and artistic societies as bearers of traditional cultural heritage. Due to its technical capabilities, over time, the tambura was implemented in the school system and today it is treated as a classical instrument on which artistic music is performed. Today, the tambura is a very widespread instrument and has flourished in popular music, as evidenced by numerous tambura ensembles and the gradual commercialization of tambura music.

Keywords: classical instrument, popular instrument, tambura, tradition, traditional instrument

UVOD

U ovome radu govori se o narodnom trzalačkom instrumentu tamburi kao tradicijskom, klasičnom i popularnom glazbalu. Tambura kao instrument datira još iz 14. stoljeća kada se pojavila na balkanskom području i do danas je, osim tradicijskog narodnog glazbala, postala umjetničko i popularno glazbalo za koje sve više i više ljudi pokazuje zainteresiranost. Preteča današnje tambure je samica koja se u Hrvatskoj gradila tijekom 19. i početkom 20. stoljeća. Naziv je dobila po tome što ona nije imala pratnju ostalih tambura, već se sama svirala (Ferić, 2011).

Nakon samice na scenu stupa tambura koja će se predstaviti kroz nekoliko poglavlja u radu. U prvome poglavlju govori se općenito o instrumentu tambura, o njezinom nastanku i razvoju, njezinoj građi, vrstama tambura i tehnici sviranja tambure. U drugome poglavlju govori se o tamburi kao tradicijskom instrumentu, odnosno njezinoj ulozi u folkloru kao temelju kulturne baštine Republike Hrvatske i njezinoj tradicijskoj rasprostranjenosti u Hrvatskoj i svijetu. Treće poglavlje govori o tamburi kao klasičnom, odnosno umjetničkom orkestralnom i jazz instrumentu te njezinu položaju u odgojno-obrazovnom sustavu. Posljednje, četvrto poglavlje govori o tamburi kao popularnom instrumentu. Ondje se promišlja o tamburi i tamburaškoj glazbi u sklopu tamburaških sastava i tamburaških bandova.

1. INSTRUMENT TAMBURA

Prema *Muzičkoj enciklopediji* (1974) tambura je narodni trzalački instrument. Ona je tradicionalno, a ne autohtono glazbalo južnih Slavena i drugih naroda na Balkanu, gdje su je donijeli Turci u 14. i 15. stoljeću.

1.1. NASTANAK I RAZVOJ TAMBURE

Riječ tambura, kako navodi Ferić (2011) u svojem *Brevijaru*, prema domaćim etnomuzikolozima potječe iz perzijskoga jezika, odnosno od riječi *tn* (tan) što znači žica. Na tu su riječ Turci dodali riječ *bur* za tvorbu konačne riječi *tanbur* ili *tambur*.

Tamburu su na balkansko područje donijeli Turci za vrijeme svojih osvajanja u 14. i 15. stoljeću iako je glazbalo slično tamburi poznato i u kulturi Mezopotamije iz 3. stoljeća. Također o pretečama tambure govore i spomenici sačuvani u Egiptu. Iako se tambura može pronaći u dijelovima Bugarske, Albaniji i Grčkoj, najviše se udomačila u Metohiji i na Kosovu te, ponajviše, u Bosni i Hercegovini. Iz Bosne i Hercegovine seobom Šokaca i Bunjevaca donesena je u Slavoniju i Bačku, gdje je postala glazbeni idiom tih krajeva te se postupno širi Dalmacijom i ostalim dijelovima Hrvatske. Najstarija sačuvana tambura potječe iz 19. stoljeća. U istom stoljeću u Bačkoj se osnivaju prvi tamburaški sastavi koji su svojom svirkom utjecali na rad Vatroslava Lisinskog koji je 1846. skladao solo pjesmu *Tamburaška*. Godine 1847. Pajo Kolarić osniva prvo tamburaško društvo u Osijeku. Nakon toga, tamburaški orkestri osnivaju se po cijeloj Hrvatskoj, Bosni, Sloveniji, Austriji, Češkoj, a kasnije i na drugim kontinentima. Prije Prvog svjetskog rata izlaze tamburaški časopisi *Slavonska lira* u Sloveniji i *Tamburica* u Hrvatskoj. U međuratnim godinama u Ljubljani izlazi časopis *Tamburaš*, a u Zagrebu *Hrvatska tamburica*. Godine 1937. u Americi, gdje su živjeli hrvatski iseljenici, počinje izlaziti časopis *Tamburitz News*. Iste te godine u Osijeku se osniva Hrvatski tamburaški savez. Završetkom Drugog svjetskog rata ponovno se pojavljuje zanimanje za tamburu. U Zagrebu izlazi časopis *Tamburaška glazba* (1956-1959) te zbornici *Narodna tamburica* (1948-1952) i *Tamburaški zborovi* (1949-1950). U školama se sve više počinje proučavati tambura u sklopu predmeta Glazbene kulture. Organiziraju se tamburaški seminari te se tambura počinje uvoditi u glazbene škole

gdje dobiva, barem administrativno, jednaku važnost kao i ostala glazbala (Leopold, 1995).

1.2. GRAĐA I VRSTE TAMBURA

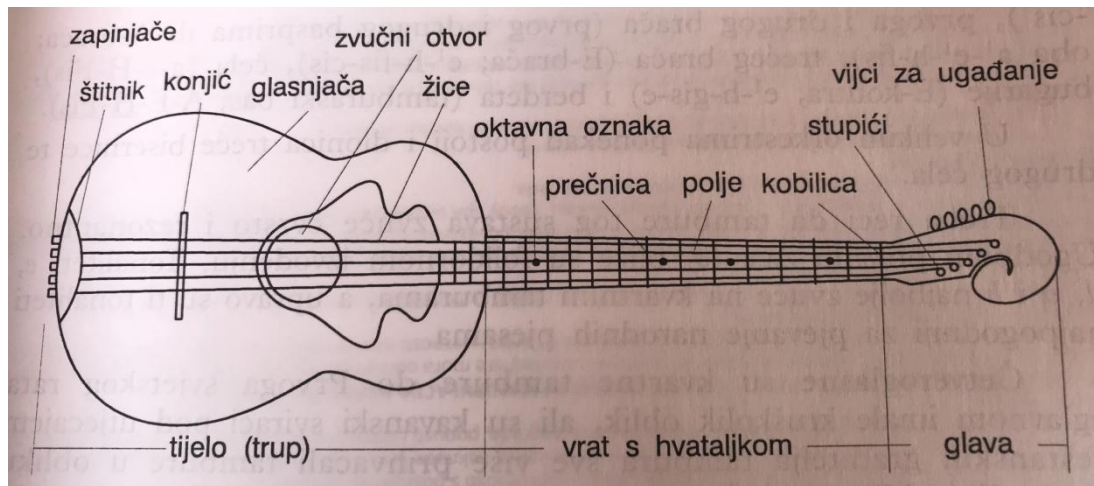
1.2.1. DIJELOVI TAMBURE

Tambura je instrument koji se sastoji od tri osnovna dijela: tijela (korpusa), glave i vrata. Tijelo tambure, ili kako ga još nazivaju, korpus, kašika, kopianjica ili kutljača najčešće je izrađeno od orahova, klenova, šljivova, javorova ili polisandrova drveta iako može biti izrađeno i od neke druge vrste drveta. U novije vrijeme tambure se češće izrađuju od tankih savijenih dasaka, a rjeđe se dubu. Na prednjoj strani korpusa tambure nalazi se tanka daska izrađena od mekana drva (smreka ili jelovina) koja se naziva glasnjača. Gornji dio glasnjače je pak zaštićen slojem tvrdog drva i naziva se furnir. Na glasnjači se nalaze i rupice, odnosno zvučni otvori, ili, kako ih narod zna nazvati, izlazi glasa. Veće tambure uglavnom imaju samo jednu rupu u sredini, tzv. dušu glazbala (Leopold, 1995).

Vrat tambure u pravilu je dug i tanak. Na gornjem dijelu vrata pričvršćena je hvataljka na kojoj su pričvršćene prečnice od čelične žice, a nazivaju se još i kote ili kocke. One označuju mjesta na kojima se pritiskom prsta dobiva određeni ton.

Glava, ili kako ju još nazivaju, čekrk ili čivijište, nalazi se na kraju vrata. U glavu su utaknute čivije (mehanizmi za zatezanje žica). Između glave i vrata nalazi se *konjić* koji na sebi ima urezanu udubinu za svaku žicu. Žice se postavljaju od čivija preko *konjića* duž vrata i trupa, na kojemu je također *kobilica* s udubljenjima za žice, a zapinju se na kraju trupu za *zapijače* (Leopold, 1995).

Broj žica na tamuri može varirati, od dvije do deset, ali su najčešće tambure s pet ili šest žica. Tambure mogu biti jednoglasne, dvoglasne, troglasne, a danas su najzastupljenije četveroglasne tambure.

Slika 1. Dijelovi tambure (Leopold, 1995, str. 19)

1.2.2. SUSTAVI TAMBURA

Sve do sredine 19. stoljeća tambura je imala jednu ili više žica po kojima se trzalo i otkucavalo uglavnom preko svih žica. Dugo nije mijenjala svoj izgled i služila je samo za pratnju pjesme ili plesa. Utemeljenjem prvih tamburaških sastava i društava, od sredine 19. Stoljeća, počinju se graditi tambure različitih veličina, načina ugađanja i različitih funkcija u tamburaškom sastavu, zboru ili orkestru (Ferić, 2011).

Po intervalskom odnosu između slobodnih žica i po načinu ugađanja tambura razlikujemo nekoliko tamburaških sustava, a osnovna dva su kvartni i kvintni. (Leopold, 2011).

Četveroglasni kvartni sustav nastao je početkom 20. stoljeća u Srijemu i Bačkoj. Taj se sustav razvija iz troglasnoga kvartnog sustava popularnoga krajem 19. stoljeća u bačkih Hrvata koji se sastojao od prve i druge tambure (obje $e_2-h_1-g_1$), treće i četvrte tambure (e_1-h-g), prvoga brača (e_1-cis_1-a), drugoga brača ($e_1-h-gis$) i bas-berdeta ($Ee-Aa$). Takav sastav, ali izmijenjenih naziva i dodanim čelom, bio je rasprostranjen u Srijemu. Tamburaši u Srijemu prve žice ugađali su na d umjesto na e te su i ostale žice isto tako ugađali na ton niže, vjerojatno zbog lakšega pjevanja. Kao što je već rečeno, iz troglasnoga kvartnog sustava razvija se četveroglasni koji se također ugađao na dva načina, u d ili u e varijanti. U narodu se takav sustav zadržao pod nazivom *srijemski štim*. Takav četveroglasni sustav u e -ugodbi najpopularniji je tamburaški sustav u Hrvatskoj, a sastoji se od prve i druge bisernice (obje

e₁-h₁-fis₁-cis₁), prvog i drugog brača, odnosno basprima ili A-brača (oba a₁-e₁-h-fis), trećeg ili E-brača (e₁-h-fis-cis), čela (a-e-H-Fis), bugarije ili E-kontre (e₁-h-gis-e) i berdeta ili tamburaškoga basa (A-E-H-Fis). Valja spomenuti da tambure toga sustava zvuče čvrsto i rezonantno. Također, tambure toga sustava do Prvoga svjetskog rata imale su kruškolik oblik, ali pod utjecajem peštanskih graditelja, svirači su počeli prihvaćati tambure gitarskoga oblika koji prevladava i danas (Leopold, 1995). Leopold (1995, str. 20) ipak ističe da bi se takav sustav trebao nazivati *slavonske tambure*: „Analizirajući današnje prilike koje su prisutne u tamburaškoj glazbi i općenito, a s obzirom da se u cijeloj Slavoniji svira isključivo kvartni e-sustav, mislim da bi za taj sustav bio najpriprereniji naziv - *slavonske tambure*.”

Slika 2. Srijemski sustav tambura (Leopold, 1995. str. 19)

Troglasni kvintni sustav nastao je koncem 19. stoljeća, otprilike onda kada je nastao i troglasni kvartni sustav. Troglasne kvintne tambure gotovo posve potiskuju dvoglasne, tzv. Farkaševske tambure¹. Troglasne kvintne tambure najviše je promovao Slavko Janković². Sastav tih tambura bio je: prva i druga bisernica (a₂-d₂-g₁), treća bisernica (d₂-g₁-c₁), prvi, drugi i treći brač (a₁-d₁-g), čelović (d₁-g-c), čelo-brač (a-d-G), prva bugarija (g₁-d₁-h), druga bugarija (d₁-h-g) i berde (Aa-Dd-G). Takav sustav tambura zbog nježnijega zvuka i većega broja dionica prikladan je za orkestralno muziciranje. Danas se taj sustav koristi u tamburaškom orkestru Hrvatske radiotelevizije (Leopold, 1995).

Slika 3. Troglasni kvintni sustav tambura (Leopold, 1995., str. 20)

¹Milutin Frkaš, (Križevci, 4. 1. 1865. — Zagreb, 18. 4. 1923.) dirigent i skladatelj. Završio studij prava na Sveučilištu u Zagrebu. Violinu je učio 1874. – 1881. u A. Švarca na glazbenoj školi HGZ, na kojoj je 1891. – 1923. bio tajnik i knjižničar. Ravnao je i prvim časničkim tamburaškim zborom 53. pješačke pukovnije u Zagrebu (1885.). Potom je utemeljio Tamburaški sekstet sveučilišnih građana s kojim je 1887. pristupio novoosnovanom tamburaškom zboru PD „Kolo” koji je vodio 1887.– 1894. i 1899. –1902. Od 1890. bio je i učiteljem pri tamburaškoj školi „Kola”. Skladao je za tamburaški zbor i brač solo te obrađivao skladbe za tamburaški sastav.

Dostupno na: <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=5846> [30. 3. 2020.]

²Slavko Janković (Mikanovci, 1. 1. 1897. – Delnice, 29. 6. 1971.) pravnik, sudac, pjesnik, novelist, dramski pisac, sportski radnik, novinar, skladatelj, dirigent Hrvatskog pjevačkog društva „Reljković”, skupljač šokačkih napjeva, glazbeni pedagog. Sakupio je oko dvadeset tisuća dvostiha, komponirao skladbe na temelju izvornoga narodnog melosa, a proslavio se kao autor „Svatovca” ili „Slavonskog bečarca” (danas svima poznati svatovski bečarac) koji je izveden u završnoj slici njegova dramskoga komada „Generalna proba” 1932. u Vinkovcima.

Dostupno na: <http://selo.hr/slavko-jankovic/> [30.3.2020.]

Četveroglasni kvartni g-sustav po svojoj je rasprostranjenosti odmah iza četveroglasnoga kvartnog e-sustava. Vrlo je sličan e-sustavu, jedino je u tom sustavu ishodišni ton g. Sastav dionica takvoga sustava je: prva i druga bisernica ($g_2-d_2-a_2-e_1$), treća bisernica ($d_2-a_1-e_1-h$), prvi, drugi i treći brač (g_1-d_1-a-e), čelović ($d_1-a-e-H$), čelo ($g-d-A-E$), prva bugarija (g_1-d_1-h-g), druga bugarija ($d_1-a-fis-d$) i berde ($G-D-A-Fis$). U ovom sustavu sve diomice imaju jednake nazive žica (osim bugarija) pa je prelazak svirača s dionice na dionicu vrlo jednostavan (Leopold, 1995).

Slika 4. Četveroglasni kvartni g-sustav tambura (Leopold, 1995., str. 21)

Dvoglasni kvintni sustav nazvan je prema Milutinu Farkašu te se još zove i *Farkašev sustav*. Taj se sustav sastojao od prve i druge bisernice, tri dionice brača, dvije donice bugarije i berdeta (tzv. Farkašev bas). Kasnije im se pridružuju čelović i čelo. Prvi bračevi i bisernice imali su žice koje su bile ugođene unisono (bisernice d_2 , a bračevi d_1). Drugi i treći brač bili su ugođeni dvoglasno (d_1-g), bugarije su bile troglasne (g_1-d_1-h), odnosno (d_1-h-g), berde je bio dvoglasan ($Gg-Dd$), čelović je također bio dvoglasan ($g-c$), a čelo bio je ugođen dvoglasno ($d-G$). Nakon Drugoga svjetskog rata bisernice i prvi bračevi počinju se ugađati dvoglasno. Taj je sustav bio vrlo popularan u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, Češkoj, Sloveniji i u drugim zapadnim zemljama (Leopold, 1995).

*Slika 5. Dvoglasni kvintni ili Farkašev sustav tambura*³

1.3. TEHNIKA SVIRANJA

Tehnika sviranja tambure je slična tehnici sviranja gitare. Ton na tamburi dobiva se udarcem trzalice o žicu. Trzalica se drži između zadnjaga članka kažiprsta i palca. Ostali prsti na desnoj ruci savijeni su poput kažiprsta. Što se tiče postave lijeve ruke, lakat je opušten uz rame, a palac i kažiprst obuhvaćaju vrat tambure. S ostalim prstima (uključujući i kažiprst) pritišću se žice i to vršcima prstiju (jagodicama) i tako se dobivaju različiti tonovi. Dlan ne smije dodirivati vrat tambure (Leopold, 1995).

³ Slika preuzeta sa:

https://www.google.com/search?q=farka%C5%A1+tambure&tbm=isch&ved=2ahUKEwiDzd6k7aHoAhVKyKQKHev2B5YQ2cCegQIABAA&oeq=farka%C5%A1+tambure&gs_l=img.3..0i24.93620.97475..97725...0.0..0.115.1523.0j14.....0.....1..gswizimg.....35i39j0j0i131j0i30j0i5i30j0i8i30.QudTZV8T6V0&ei=r_BwXsO5NcqQkwXr7Z-wCQ&bih=630&biw=1366&client=firefox-be#imgcr=taby_Jq-j8FTJM [17.3.2020.]

2. TAMBURA KAO TRADICIJSKI INSTRUMENT

Riječ *tradicija*⁴ dolazi od latinske riječi *traditio* što znači predaja, predavanje. Pojam tradicija općenito označava ono što se uvriježilo, uobičajilo na nekom području tijekom duljega razdoblja (npr. hrvatska jezična tradicija, folklorna tradicija). Tambura se u tradiciju implementirala ponajviše preko folklor. Folklor⁵ (engl. *folklore*, od *folk*: puk, narod i *lore*: nauk, znanje) jest stvaralaštvo utemeljeno na tradiciji neke kulturne zajednice, koje pojedinci ili skupine uče i reproduciraju identitet te zajednice. U širem smislu folklor označava i narodnu, odnosno pučku kulturu; u Hrvatskoj je uobičajen u značenju zajedničkoga imena za tradicijsku umjetnost koja sadrži oblike književnosti (usmena ili pučka književnost), glazbe (folklorna ili narodna glazba), plesova (folklorni ili narodni ples), dramskoga izraza (folklorno kazalište) te likovnoga stvaralaštva (folklorni likovni izraz).

1.1. RASPROSTRANJENOST TAMBURE KAO TRADICIONALNOG INSTRUMENTA U HRVATSKOJ

„Tradiciju stvaraju ustrajnost i postojanost u njegovanju i održavanju starinskih oblika. Važan je kontinuitet koji povezuje sadašnjost s prošlošću i variranje koje je rezultat djelovanja pojedinca ili skupina” (Leopold, 1995, str. 58). Ističući važnost tradicije, Leopold (1995) govori kako narodnoj glazbi pripadaju djela koja je razvilo društvo, odnosno zajednica pod utjecajem umjetničke i popularne glazbe. Pjesme se prenose s koljena na koljeno pri čemu te pjesme dožive i svojevrsne promjene i upravo te promjene, odnosno svojevrsne korekcije i prilagodbe daju tim pjesmama folklorno obilježje i pretvaraju ih u narodnu, tradicionalnu glazbu. Važno je napomenuti da se narodna i folklorna glazba nikako ne smije poistovjećivati s nacionalnom glazbom jer se u većini slučajeva djela narodne glazbe vezuju uz veće ili manje regije, dok se nacionalna glazba može obuhvaćati nekoliko glazbeno

-folklornih područja (npr. narodnom glazbom može se smatrati djelo *Svatovac* koje je karakteristično za folklor Slavonije dok je, s druge strane, Gotovčeva opera *Ero s*

⁴ Prema enciklopediji dostupnoj na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=61966> [30. 3. 2020.]

⁵ Prema enciklopediji dostupnoj na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=20034> [30. 3. 2020.]

onoga svijeta dio nacionalne glazbe). Također, Leopold (1995) navodi kako je narod prvi veliki skladatelj i kako većina pjesama, plesova i običaja upravo pripadaju narodu i narodnoj baštini. Pjevači su u narodnoj glazbi uvijek voljeli pjevati uz pratnju nekog instrumenta. U Slavoniji, ali i u ostatku Hrvatske, to su bile gajde, dvojnice, samica i kasnije tambura. Tambura je do danas prešla vrlo dug i bogat put i oduvijek je bila hrvatsko najvažnije narodno glazbalo. Skladbe kao što su *Miruj, miruj, srce moje* Paje Kolarića, *Suza za zagorske brege* Zvonka Špišića, *Kukuruzi već se beru* Marka Nešića, *Dobro mi došiel prijatel* Vilija Čakleca odavno su postale dijeom tradicijske glazbe koja je snimljena uz ili za tamburu. Također, mnoga slavonska kola i poskočice, čardaši i drugi plesovi bili su nezamislivi bez tambure. Izravna povezanost tambure s tradicijom i narodnim glazbenim stvaralaštvom očituje se u kulturno-umjetničkim društvima. Folklorno društvo ili ansambl gotovo je nezamisliv bez tamburaša. Upravo tamburaški instrumenti folklorasima mogu poslužiti kao pratnja pjesmama i plesovima. Tambura je širom Lijepe Naše najistaknutiji glazbeni idiom. Tambura je glavni instrument u mnogim folklorima počevši od Slavonije, Baranje, Posavine, Zagorja, Međimurja, Podravine pa sve do Like i Sinja gdje se implementira u solističkim dionicama dangubice ili samice. Također, tambura je na svojem glazbenom putu od solističkoga do orkestralnoga instrumenta doživjela svojevrstne promjene. Individualistička obilježja su se „utopila” u mnoštvu novih zvukova, a pojavom skupnoga muziciranja djelomično se gubi stilsko značenje glazbenoga folklor.

„Uz činjenicu da je sve više djela pisano za tambure te da je zamjetna poplava kiča i komercijalnosti, profanosti i neukusa, tambura i dalje prednjači u promicanju naše narodne glazbe” (Leopold, 1995, str. 60).

U razvoju tradicijske glazbe svakako valja spomenuti neka kulturno-umjetnička društva. Jedno od takvih društava jest Zagrebački folklorni ansambl *Dr. Ivan Ivančan* koji je od svojega osnutka usmjeren autentičnom stilu izvornoga folklor. Taj je ansambl sudjelovao na gotovo svim važnijim folklornim zbivanjima u Hrvatskoj i svijetu. Najzaslužniji za kvalitetan umjetnički rad ansambla zaslužan je njihov dugogodišnji voditelj i mentor dr. Ivan Ivančan⁶ (Leopold, 1995).

⁶Ivan Ivančan (Molve, 15. 6. 1927. – 3. 8. 2006.), etnokoreolog i koreograf. Sabrao je veliki broj plesnih običaja i plesova, izradio 352 kinetograma, izdao brojne zbirke, znanstvene i stručne radove te osmislio preko 100 koreografija. Smatra se jednim od najplodnijih hrvatskih etnokoreologa. Opsežno

Sveučilišni odbor 1948. godine osniva Kulturno-umjetničko društvo studenata Sveučilišta u Zagrebu *Ivan Goran Kovačić*. Gore spomenuti ansambl već sedamdeset i dvije godine pjesmama, plesovima i sviranjem čuva narodnu kulturnu baštinu Republike Hrvatske. Ansambl je sa svojim repertoarom sudjelovao na brojnim smotrama folkloru u Hrvatskoj, a predstavio se Hrvatima i strancima u većini zemalja Europe, zatim u SAD-u, Kini, Kanadi, Brazilu, Venezueli, Peruu, Novom Zelandu, Australiji, Ujedinjenim Arapskim Emiratima i Izraelu. Veliko bogatstvo ansambla, kojim se naročito ponose, predstavlja i 650 kompleta narodnih nošnji iz cijele Hrvatske, dijelom originalnih, a dijelom rekonstruiranih, od kojih se neke procjenjuju kao muzejska vrijednost. Ovaj bogati fond plod je, ponovno, dugogodišnjega rada folklornih istraživača na terenu, gdje su brižljivo birani i otkupljivani dijelovi nošnji, a koje su potom generacije goranovaca čuvale, održavale i obnavljale. Danas Ansambl djeluje pod vodstvom vrsnih folklornih stručnjaka, a broji 80 članova – plesača, pjevača, tamburaša – većinom studenata iz cijele Hrvatske.⁷

*Slika 6. FA Ivan Goran Kovačić*⁸

gradivo koje je prikupio čuva se u Institutu za etnologiju i folkloristiku u Zagrebu. <https://www.ief.hr/znanstvenici/zasluzni-znanstvenici-ibivsi-djelatnici/ivan-ivancan/> [30.3.2020.]

⁷ Dostupno na:

http://www.igk.hr/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=140&Itemid=625&lang=hr [30. 3. 2020.]

⁸ Slika preuzeta s

http://www.igk.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=932&Itemid=527&lang=hr [30. 3. 2020.]

Kao glavni nositelj i promicatelj kulturne baštine u Republici Hrvatskoj svakako se može smatrati Ansambl narodnih plesova i pjesama Hrvatske *Lado*⁹. *Lado* je nacionalni profesionalni folklorni ansambl osnovan 1949. godine čija je zadaća i cilj istraživanje, prikupljanje, umjetnička obrada i scensko prikazivanje najljepših primjera bogate hrvatske glazbene i plesne tradicije. U svojem radu *Lado* okuplja najpoznatije hrvatske etnokoreologe i koreografe, etnomuzikologe, folkloriste i glazbene aranžere, skladatelje i dirigente nadahnute narodnim, to jest pučkim glazbenim stvaralaštvom. Rezultat toga je veliki koreografski i glazbeni repertoar s više od stotinu koreografija i stotinama vokalnih, instrumentalnih i vokalno-instrumentalnih brojeva, u kojima se iznad svega poštuje izvorna, autentična narodna umjetnost. U *Ladu* djeluje skupina od 38 vrhunskih plesača i pjevača koji se s lakoćom transformiraju iz plesnoga ansambla u folklorni zbor. Također, 14 odličnih glazbenika ansambla *Lado*, svira oko osamdeset tradicijskih i klasičnih instrumenata. *Lado* u svojem vlasništvu ima i veliku kolekciju izvornih narodnih nošnji, kojih ima preko 1000, koje su iznimne vrijednosti i ljepote pa je svaki njihov nastup, uz pjesmu i ples, ujedno i svojevrsna modna revija izvornoga hrvatskog tradicijskog ruha.

⁹ U daljnjem tekstu *Lado*

Slika 7. Tamburaški orkestar ansambla Lado

Članovi ansambla *Lado* imaju nebrojeno zapaženih nastupa diljem svijeta. Nastupali su na najpoznatijim svjetskim pozornicama i podijima, a neki od njih su: Royal Albert Hall u Londonu, teatar na njujorškom Broadwayu, moskovska Koncertna dvorana Čajkovski, kao i na brojnim festivalima, svjetskim izložbama, Olimpijskim igrama i ostalim manifestacijama i događanjima. Za svoj rad i zasluge dobivaju mnoge zahvale i priznanja kao što su 24 *Porina*, pet Nagrada grada Zagreba, nagradu *Orlando* na 54. Dubrovačkim ljetnim igrama, Povelju Predsjednika Republike Hrvatske za 60 godina umjetničkoga djelovanja 2009. godine. Godine 2002. *Lado* je bio predstavnik Europe na šestom Svjetskom simpoziju zvorske glazbe u Minneapolisu.

3. TAMBURA KAO KLASIČNI (UMJETNIČKI) INSTRUMENT

Prema *Muzičkoj enciklopediji* (1974), pojam *klasika* ima normativno i povijesno značenje. U počecima, pojmovima *klasika* i *klasicizam* označavalo se jedno djelo ili vrsta ili razdoblje u kojemu je povijesni razvitak dosegno najviši domet. Tako se u enciklopediji navodi da je Palestrina nazivan *klasikom talijanskog madrigala*, a Schubert *klasikom njemačkog Lieda* pri tome ne uzimajući u obzir u kojem su stilskom razdoblju djelovali.

Tek se u 19. stoljeću, kako navodi Muzička enciklopedija (1974), pojmom *klasika* označavala ona glazba koja je svojom „skladnom ljepotom” u suprotnosti s romantičnom koja je „pretjerano izražajna”.

Nadalje, prema Oxfordskom rječniku (1979) klasična glazba je općeniti pojam za glazbu koja je u suprotnosti s glazbom zabavnoga i popularnoga karaktera. Klasična glazba ima svoju trajnu, općeprihvaćenu vrijednost.

Isto tako, definiciju *klasičnog* dali su i autori udžbenika *Glazbeni susreti II. vrste* (2008) u nastavnoj jedinici *Uvod u bečku klasiku* gdje su naveli da se pojam *klasičan* ne veže uz neko razdoblje, već ono označava djela koja imaju trajnu vrijednost i koja su postala uzor ljepote. Također, ondje se spominje da su klasična djela ona koja zapravo takozvanoj umjetničkoj glazbi, a ne folk, rock, pop, odnosno takozvanoj popularnoj glazbi.

1.1. TAMBURA KAO JAZZ INSTRUMENT

Prema Gallu (2011), jazz je autohtoni američki stil glazbe nastao u početkom 20. stoljeća. Kolijevkom jazz glazbe smatra se grad New Orleans. Glavna odlika jazz-a je improvizacija uz korištenje glazbenih varijacija na temu, fleksibilnost melodije i ritma i sinkopirani ritam. S druge strane, Gligo (1996) u svojem pojmovnom vodiču kroz glazbu 20. stoljeća za jazz navodi da je to naziv za raznorodnu zbirku stilova 20. stoljeća koji su pretežno instrumentalni i uglavnom su ih stvarali američki crnci.

Osnove u nekoliko stilova jazza su *swing*¹⁰ i improvizacija, no jedino je naglasak na zvukovoj boji zajednički svim glazbama koje se nazivaju jazzom.

U tamburaškoj glazbi, jazz je postao popularan pojavom Filipa Novosela, rođenog u Slavanskom Brodu, prvog čovjeka koji je postao *Bachelor of Fine Arts in Jazz Performance* na tamburi na prestižnom njujorškom fakultetu te prvi jazz glazbenik koji se školovao na tom instrumentu. Ideja za sviranje jazz na tamburi došla je spontano, ali jedan od glavnih uzroka je veliki interes za sviranjem improvizacija na tamburi, prvo improvizacija u narodnoj glazbi, a kasnije i u jazzu. U jazzu se profilirao uz pomoć svojega profesora Richarda Bouksa¹¹. Novosel u jednom intervjuu¹² za novine *Nacional* kaže: „Kada je Boukas čuo da je u školu došao netko s tamburom, izveo me van i odmah zapisao sve važno za instrument – raspon instrumenta, tehničke mogućnosti, kako se zapisuje legato, staccato i druge stvari. Nakon tjedan dana dao mi je note i rekao da to pripremam te smo nakon prve probe odlučili napraviti duo. On me uveo u totalno novi svijet *choro* glazbe koja je preteča sambe, bossa nove i drugih stilova koji su danas karakteristični za Brazil.”

¹⁰ Prema Gallu (2011) *swing* je termin koji označava ritmičku osobitost u jazzu usuglašavanja jednog dijela takta prema drugome te efekta naizmjeničnoga popuštanja i podizanja tenzije. Također, to je i still plesnog karaktera

¹¹ Richard Boukas - svjetski poznati suvremeni umjetnik, skladatelj, profesor, autor, novinar te virtuozni gitarist i vokal koji je i jedan od najvažnijih današnjih promotora i svirača brazilske glazbe. Nastupao je kao solo gitarist/vokal na poznatim mjestima, uključujući B. B. Kingov latino-gitaristički festival (Blue Note Jazz Festival) i Global Guitar Fest u Subrosi. Godine 2016. predstavio je majstorsku klasu brazilske panorame gitare na prestižnoj konferenciji klasične gitare New York Guitar Seminar na Mannes College/ New School University College of the Performing Arts. Dostupno na - <https://www.boukas.com/> [15. 5. 2020.]

¹² Dostupno na <https://www.nacional.hr/interview-filip-novosel-moja-je-tambura-jazzu-dala-novi-zvuk-i-glazbeni-pravac/> [15. 5. 2020.]

Slika 8. Filip Novosel¹³

1.2. TAMBURA KAO ORKESTRALNI INSTRUMENT

Prema *Muzičkoj enciklopediji* (1974) navodi se kako je orkestar veća ili manja skupina svirača koji zajednički izvode neku skladbu koja je napisana ili obrađena za sastav te skupine. Važna odlika orkestra je zbarska postava dionica, odnosno na svakoj dionici (uz male izuzetke) sviraju dva ili više instrumentalista jednakom tehnikom, dinamikom, artikulacijom i slično, isključujući pri tome bilo kakav oblik improvizacije i individualne interpretacije.

Kako je već spomenuto u ovome radu, prvi tamburaški zbor nastao je 1847. godine u Osijeku. Njegov osnivač bio je Pajo Kolarić¹⁴. Od tambure je stvorio najpoznatije

¹³ Slika preuzeta s <https://images.app.goo.gl/6PnnKJ9cGzpF3qJq7> [15.5.2020.]

¹⁴ Pajo Kolarić (Osijek, 17. 1. 1821. - Osijek, 14. 11. 1876.) začetnik hrvatske tamburaške glazbe, pjevač, svirač, skladatelj i tekstopisac. Za svojega života bio je činovnik u sirotištu, gradski vijećnik te ravnatelj Osječke štedionice i potom Slavonske sredotočne štedione, koju je i osnovao. Također je bio i zastupnik grada Osijeka i osječko-valpovačkoga kotara u Hrvatskom saboru. Kao pristaša preporodnoga pokreta zaslužan za buđenje nacionalne svijesti u Osijeku.

narodno glazbalo. Slavonija postaje središtem tamburaštva, a Osijek postaje njegovom kolijevkom. Za potrebe sviranja u orkestrima, počinju se izrađivati tambure raznih veličina i oblika. Leopold (1995, str. 33) navodi i definiciju tamburaškoga orkestra:

„Tamburaški orkestar je skupina tamburaša koji zajedno sviraju na tamburama različitih veličina i oblika. Uobičajeno je da svirači za vrijeme izvođenja glazbe sjede, a pred sobom imaju stalke s notama. Tamburaškim orkestrom ravna ravnatelj orkestra, orkestar svira po notama, malokad improvizira. Ako je orkestar sastavljen od većeg broja glazbenika, na pojedinim dionicama svira više njih. Najmanji orkestri imaju barem dvanaest tamburaša, iako bi se takve tamburaške skupine zbog broja svirača i načina grupiranja dionica zapravo trebale zvati komornim tamburaškim ansamblima.”

Slika 9. Pajo Kolarić¹⁵

Vrhunac tamburaškoga orkestralnog muziciranja se, prema Leopoldu (1995), javlja 1961. godine utemeljenjem *Festivala tamburaške glazbe u Osijeku*. Uvjeti, odnosno određenja toga festivala bila su izvođenje vrijednih djela tamburaške glazbe, ostvarivanje novih oblika rada u tamburaškoj glazbi, jačanje i poticanje stvaralaštva

¹⁵Slika preuzeta s <https://images.app.goo.gl/iBU9TnxETyWk69Cr9> [15. 5. 2020.]

u tamburaškoj glazbi i slično. Nakon toga festivala, počinju se osnivati tamburaška društva u Križevcima, Bjelovaru, Samoboru, Varaždinu (Leopold, 1995).

U Republici Hrvatskoj, a i šire, djeluje puno tamburaških orkestara kao što su Tamburaško društvo *Ferdo Livadić*, Tamburaški orkestar glazbene škole u Požegi i mnogi drugi, ali svakako, na vrhu tamburaškoga orkestralnog muziciranja nalazi se Tamburaški orkestar Hrvatske radiotelevizije. Orkestar je osnovan 1941. godine, a od 1985. godine, pa sve do danas njime ravna dirigent Siniša Leopold. Sam u svojoj knjizi *Tambura u Hrvata* (1995) navodi kako je orkestar poznat po visokim interpretacijskim dometima i po širini programa koji izvode. Njihov cilj je čuvanje hrvatske narodne pjesme, ali i promicanje novih izraza u tamburaškoj glazbi (Leopold, 1995).

Slika 10. Tamburaški orkestar HRT-a¹⁶

1.3. TAMBURA U HRVATSKOM ŠKOLSTVU

Prema Feriću (2011), tambura se kao obvezatan predmet u glazbenim školama pojavila šezdesetih godina 20. stoljeća, a prvo je krenula u Muzičkoj školi u

¹⁶ Slika preuzeta s <https://images.app.goo.gl/ma3p5feBdiD6y4E76> [15. 5. 2020.]

Varaždinu. Krajem sedamdesetih u zagrebačkoj Glazbenoj školi *Vatroslav Lisinski* tambure se također uvode u nastavu. Godine 1980. Odjel tambure otvara se i u Osijeku, u Glazbenoj školi Franje Kuhača. 24. veljače 1989. godine Prosvjetni savjet Hrvatske donosi odluku o službenom uvođenju tambure u osnovne glazbene škole te se u Narodnim novinama objavljuje *Nastavni plan i program* na odjelima tambure. Nedugo nakon toga, tambure se uvode u mnogim glazbenim školama od kojih su neke: OGŠ *Dora Pejačević* u Našicama, OGŠ *Albert Štriga* u Križevcima, OGŠ *Biograd na Moru*, GŠ *Ferdo Livadić* u Samoboru, GŠ *Fran Lhotka* u Sisku, *Glazbena škola Požega* i mnoge druge glazbene škole diljem Republike Hrvatske.

Otvorenjem *Više pedagoške škole* u Zagrebu 1951. godine, uvodi se nastava tambure kao nastavni predmet na Odjelu glazbe u trajanju od tri godine, odnosno 6 semestara. Osamdesetih godina, tambura se predaje kao obvezatan predmet i na Osmom odjelu zagrebačke *Muzičke akademije*. Tambura se od 1984. godine, osnivanjem studija glazbene kulture na *Pedagoškom fakultetu* u Osijeku, predaje i studentima (Ferić, 2011).

Od 2019. godine, u Osijeku je otvoren i diplomski sveučilišni studij *Tamburaško umijeće* na Sveučilištu Josipa Jurja Strossmayera u trajanju od dvije godine, odnosno četiri semestra. Završetkom tog studija, student stječe titulu *magistar tamburaškog umijeća*, a ako je položio i pedagošku skupinu predmeta, dobiva i stručni naziv *profesor tambura*.¹⁷

Godine 2019., osim u Osijeku, i u Zagrebu je otvoren Integrirani sveučilišni studij tambure na *Muzičkoj akademiji* koji traje pet godina i nosi 300 ECTS bodova. Tijekom studija, studenti, osim zajedničkih kolegija koje imaju svi instrumentalisti, imaju i kolegije *Tambura*, *Tamburaški ansambl* i *Zbor*. Završetkom toga studija, studenti stječu naziv *magistar muzike*. Studenti sa završenim gore spomenutim studijem stječu kompetencije s kojima mogu djelovati kao umjetnici-izvođači, ali i suradničkom ili samostalnom radu u kulturi, obrazovnom sustavu kao i u festivalskoj djelatnosti, masovnim medijima i u drugim sličnim djelatnostima.¹⁸

¹⁷ Dostupno na <http://www.uaos.unios.hr/diplomski-sveucilisni-tamburasko-umijece/> [15.5.2020.]

¹⁸ Dostupno na <http://www.muza.unizg.hr/studiji/integrirani-sveucilisni-studij-za-instrumentaliste/> [27. 5. 2020.]

4. TAMBURA KAO POPULARNI INSTRUMENT

Popularna glazba je naziv za masovno raširenu glazbu zadnjih nekoliko stoljeća. U 18. i 19. stoljeću razvila se ponajviše u Europi i Americi kao vrsta glazbe različita i od folklorne i od klasične, odnosno umjetničke glazbe. Od folklorne glazbe razlikovala se po tome što je bila skladana i notirana te je razvila stil koji se nije razlikovao po regijama ili etničkim grupama. Od klasične glazbe razlikuje se po tome što je popularna glazba imala kraće i jednostavnije komade koji nisu bili jako zahtjevni izvođaču i slušatelju. Također, s druge strane, popularna glazba je pojam koji se veže uz mnoge vrste glazbe. Taj pojam ne sugerira da se on obraća isključivo širokom slušateljstvu, nego i da nije previše zahtjevan, inovativan pa čak ni toliko ozbiljan po namjeri kao što su klasične vrste (opera, sonata, simfonija, itd.) (Gligo, 1996).

Prema Du Noyeru (2005), popularnu glazbu, odnosno popularne glazbene stilove povezuje zajednički čimbenik - pristupačnost, odnosno jednostavne i lako pamtljive riječi uz pjevnne melodije koje omogućuju pjevanje uz izvođača.

Tambura se postupno popularizirala i to kroz tamburaške sastave i bandove te kroz razne tamburaške manifestacije.

1.1. TAMBURAŠKI SASTAVI

Zbog mnogih nedosljednosti u terminologiji, nije lako povući jasnu crtu između orkestralne i komorne glazbe, tamburaških orkestara, malih sastava i zborova zbog različito definiranih i uporabljivanih naziva tamburaški sastav, tamburaški orkestar i tamburaški zbor. Tamburaškim zborom naziva se veća skupina svirača koja u svakoj dionici ima po dva ili više svirača. Tamburaškim društvom i zborom također je i nazvan prvi tamburaški sastav od šest svirača (Ferić, 2011). Dr. Josip Andrić¹⁹ u

¹⁹ Josip Andrić (Bukin, 14. 3. 1894. - Zagreb, 7. 12. 1967.) - pripovijedač, pjesnik, muzikolog, jezikoslovac. Gimnaziju je pohađao u Slavonskoj Požegi gdje je 1913. maturirao. Studirao je pravo u Zagrebu, trgovačke nauke u Pragu, skolastičku filozofiju u Innsbrucku te slavistiku u Zagrebu, Glazbeno obrazovanje stekao je privatno, odnosno neformalno u tadašnjoj Slavonskoj Požegi (današnja Požega) i Pragu. Pravo je završio doktoratom 1920. u Zagrebu. Bio je urednik *Seljačkih novina* u Zagrebu i muzički kritičar *Narodne politike*. Također, bio je i glavni urednik katoličke izdavačke kuće *Društvo Sv. Jeronima*, a od 1946. do umirovljenja 1954. radio je u uredništvu Hrvatskoga književnog društva Sv. Ćirila i Metoda. Dostupno na: <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=582> [21. 4. 2020.]

svojoj knjižici *Tamburaška glazba* (1962) s podnaslovom *Historijski pregled* navod razliku između orkestralne i komorne glazbe:

„Razvoj tamburaške glazbe u ansamblima (kapelama, zborovima, orkestrima) išao je u dva smjera. Jedan je smjer vojvođanski, čine ga manje skupine tamburaša, većinom profesionalne, vodi ih primaš, a sviraju narodne pjesme i kola, potpurije, koračnice i aranžmane raznih popularnih kompozicija tuđih autora. Samo tu i tamo se pojavljivao po koji amaterski orkestar među đacima s većim brojem tamburaša i dirigentom, ali bez izvorne tamburaške literature. Drugi je smjer slavonski koji je počeo Pajo Kolarić prenesavši težište tamburaškog razvoja s vulgarnog profesionalizma na amatersko muziciranje, a tu je liniju pod utjecajem Franje Kuhača proširio Mijo Majer osnutkom prvoga koncertnog tamburaškog zbora s dirigentom i polaganjem temelja stvaranju izvorne tamburaške koncertne literature. Vojvođanski smjer bio je do Prvoga svjetskog rata teritorijalno sužen na vojvođanske i srbijanske krajeve, slavonski smjer je, međutim, od osamdesetih godina 19. stoljeća bio naglo zahvatio sve ostale naše krajeve i uz pjevačke zborove postao sastavni dio đackog, građanskog i radničkog kulturnog života, a ubrzo je prešao i naše granice u Austriju, Njemačku i Češku, te s našim iseljenicima u Ameriku i druge dijelove svijeta.” (Andrić, 1962, str.4-5 str.)

Prema Leopoldu (1995) tamburaški sastav je manja skupina tamburaša u čijem su sastavu dvije bisernice (prvi i drugi prim), dva braća (prvi i drugi brač), čelović, odnosno E-brač, bugarija (kontra) i tamburaški bas. Puni sastav ima sve te dionice i na svakoj dionici svira po jedan svirač. Moguće su i neke inačice u sastavu (kvartet, kvintet, sekstet, ...). Svirači u tamburaškom sastavu uglavnom stviraju bez nota i tijekom izvedbe stoje. Sastavom ravna primaš. Sastavi najčešće prate pjevače ili svirači sami pjevaju.

Prvi tamburaški sastavi, kao i tamburaški zborovi, svirali su na tamburama Farkaševa sustava ugađanja s jednom ili dvije bisernice (prima), dva ili tri braća, bugarijom i berdama. U drugoj polovici 20. stoljeća tamburaške sastave potiskuju sastavi s harmonikama, violinom, gitarama te drugim instrumentima. U takvim sastavima jedino ostaje bugarija i tamburaški bas. U većem dijelu kavansko-salonskih sastava, ponajviše u istočnoj Slavonij i gradovima, svirali su romski tamburaši na tamburama kvartnog A-E sustava uglavnom s violinom kao vodećim instrumentom. S pojavom drugih instrumenata u naše krajeve stiže takozvana „komponovana” glazba, istočnjačkoga melosa koja zamjenjuje tradicijsku. Ta se glazba nameće na radijskim postajama, raznim proslavama, plesnim zabavama, svadbama i drugim događanjima.

U tom naletu, tambure i tamburaši svoje tradicijsko sviranje i ples sele u kulturno-umjetnička društva u kojima prate plesače i pjevačke skupine na koncertima i drugim javnim nastupima. U tim, može se reći kriznim godinama, točnije 1971. godine, dvojica vrsnih osječkih glazbenika, Krunoslav Kićo Slabinac i primaš Antun Tuca Nikolić osnivaju Tamburaški sastav *Slavonski bećari*. Taj sastav ponovno dovodi tamburu na estradnu i medijsku scenu Hrvatske i Jugoslavije. Sviraju na tamburama kvartnog A-E sustava. Oni su najbolje interpretirali slavonska kola i poskočice te zbog toga imaju veliki doprinos u očuvanju i popularizaciji tambure. Sa *Slavonskim bećarima* počinje i profesionalna diskografska produkcija (Ferić, 2011).

Slika 11. Tamburaški sastav *Slavonski bećari*²⁰

²⁰ Slika preuzeta s <https://images.app.goo.gl/8ioo6TsFv4NznHdV9> [21. 4. 2020.]

Godine 1971. u Starom Petrovom Selu pokraj Nove Gradiške nastavnik glazbe i tamburaški stručnjak Ivo Lekić osniva Tamburaški sastav *Tamburica*. U sastavu sviraju tri bisernice, četiri braća, dvije bugarije, tamburaško čelo i tamburaški bas. Oni su svirali na tamburama kvartnog G-D sustava. Usprkos „komponovanoj” glazbi, taj je sastav, uz *Slavonske bećare*, uporno promicao, izvodio na koncertima i nastupima slavonsku narodnu glazbu. Gostovali su diljem Hrvatske, ali i u inozemstvu. Imao je svoje vokalne soliste, folklornu pjevačku skupinu, a mnoge je koncerte održao s poznatom Verom Svobodom²¹ (Ferić, 2011).

Slika 12. Tamburaški sastav *Tamburica* iz Starog Petrovog Sela²²

Godine 1989. u zagrebačkom naselju Markuševcu osniva se Tamburaški sastav *Ex Panonia* kao prvi profesionalni tamburaški sastav onoga vremena. Prethodnica mu je bila skupina studenata iz Slavonije i Srijema na čelu sa Šimom Dominkovićem. U početcima većinu repertuara zauzimale su instrumentalne obrade hrvatske tradicijske glazbe, a poslije počinju s autorskim radom. Snimili su dvadesetak albuma. Tih godina bili su jedan od najuspješnijih i najpopularnijih sastava na ovome području i preteča su estradnih tamburaških sastava (Ferić, 2011).

²¹ Vera Svoboda (Osijek, 15. kolovoza 1936.) je hrvatska pjevačica zabavnih, narodnih i starogradskih pjesama. Rođena je u Osijeku, a djetinjstvo provodi u selu Mikleuš. U Osijeku je pohađala glazbenu školu. Studirala je i diplomirala engleski jezik na Pedagoškoj akademiji u Osijeku. Počela je pjevati u rodnom gradu, Osijeku, na Radio Osijeku kao šesnaestogodišnjakinja. S vremenom nastupala je na brojnim festivalima zabavne i tamburaške glazbe. Bila je jedna od najpopularnijih glazbenih zvijezda u sedamdesetim godinama na prostoru bivše Jugoslavije, a glazbenom se bavi i danas. - Dostupno na: https://hr.wikipedia.org/wiki/Vera_Svoboda [21. 4. 2020.]

²² Slika preuzeta s <https://images.app.goo.gl/6QPX31q6cJ7DHPLc9> [21. 4. 2020.]

Estradom se smatra usmjerenje glazbenika i drugih scenskih umjetnika na lakše i kratke zabavne forme i sadržaje koji se izvode na pozornici. Takva je glazba dominantna na medijskoj sceni i diskografiji. U tamburaškoj glazbi svoj vrhunac doživljava krajem 20. i početkom 21. stoljeća (Ferić, 2011).

Slika 13. Tamburaški sastav Ex Panonia²³

Prema Leopoldu (1995) najpoznatiji predstavnici popularne tamburaške glazbe stupaju na estradu osamdesetih godina, dok Ferić (2011) konkretno spominje godinu 1983., pod imenom Tamburaški sastav *Zlatni dukati*. Za njih Leopold kaže:

„Njihovim uključivanjem u tamburašku glazbu na tom području počinju vrijediti novi standardi, a tamburaška glazba postaje važan čimbenik na domaćemu glazbenom tržištu” (Leopold, 1995., str. 44).

Njihovim diskografskim prvijencem naziva *Ni sokaci više nisu što su nekad bili* započinju svoju estradnu karijeru i bogatu produkciju nosača zvuka s više od dvadeset albuma (Ferić, 2011).

Također za njih je Leopold dodao: „Njihove su pjesme među najslušanijima, a ploče i kasete su na vrhu najprodavanijih. Nastaju brojni hitovi, a njihove pjesme brzo i lako ulaze u uho te postaju dio glazbenog folklor” (Leopold, 1995, str. 44).

²³ Slika preuzeta s <https://images.app.goo.gl/ZMcxkYMe3qyBRbdo8> [21. 4. 2020.]

Tamburaški sastav *Zlatni dukati* ili, kako su ih još nazivali, momci iz Štitara stječu i veliku popularnost među iseljenicima iz Hrvatske, posebno u Americi gdje su 1989. godine u organizaciji Hrvatske bratske zajednice dogovorili snimanje albuma s domoljubnim pjesmama koji je poslije i zaživio pod nazivom *Hrvatska pjesmarica*, a koji je potaknuo i razbuktao nacionalni identitet i ponos uoči Domovinskog rata (Ferić, 2011). Neki od naslova albuma *Hrvatske pjesmarice* su: *U boj, Vila Velebita, Živila Hrvatska, Ustani bane* i mnoge druge.

Svoju vrlo uspješnu suradnju s kompozitorom Josipom Ivankovićem²⁴, s kojim su svakako ostali zapamćeni po albumu *Nek zvone tambure*, koji je bio i velika prekretnica u tamburaškoj glazbi, prekidaju 1996. godine zbog nesporazuma i razmirica te nakon toga, točnije od 1997. godine, na prijedlog diskografske kuće *Croatia Records*, taj sastav nosi ime *Najbolji hrvatski tamburaši*. Oni postaju uzor mnogim tamburaškim sastavima i mnogi tamburaški sastavi prihvaćaju njihov način sviranja. Također prihvaćaju i gotovo unificirani sastav s E-bisernicom, dva A-braća, E-bugarijom i berdama (Ferić, 2011). *Najbolji hrvatski tamburaši* djeluju sve do danas. Trenutačni sastav, koji se od početaka gotovo nije značajnije mijenjao, čine: Denis Špegelj na bisernici, Stanko Šarić na braču i kao glavni vokal, Mirko Gašparović na braču, Krunoslav Golubičić na tamburaškom čelu, Mato Miličić-Pišta na bugariji i Mato Lukačević na tamburaškom basu.

Godine 1992. pojavljuje se sastav koji odstupa od ustaljenoga obrasca od pet tambura (bisernica, dva braća, bugarija i tamburaški bas) koji osniva Marko Benić pod nazivom Tamburaški sastav *Berde band* koji svira s dvije E-bisernice, tri A-braća, E-bračem, tamburaškim A-čelom, E-bugarijom i A-berdama. Bio je jedan od rijetkih sastava koji interpretacijsku i stilski čisto i uzorno izvodio široki repertoar narodnih pjesama i plesova, od slavonskih, bačkih, srijemskih pa sve do bosanskih sevdalinki.

²⁴ Josip Ivanković (Čađavica/Slatina, 24. siječnja 1949.) - skladatelj, tekstopisac, aranžer, producent, pjesnik. Glazbeno djelovanje započinje 1970-ih kao kantautor humorističnih šansona, a značajniju karijeru u popularnoj glazbi 1978. godine suradnjom s grupom *Prva ljubav*. S njima djeluje kao skladatelj, tekstopisac i producent i u razdoblju od 1978. do 1982. godine snimili su četiri albuma u izdanju diskografske kuće Jugoton. Jedna od poznatijih Ivankovićevih pjesama u izvođenju *Prve ljubavi* je i danas popularna Dinamova himna *Plavi, plavi*. Idejni je pokretač i osnivač, autor, aranžer i producent tamburaškoga sastava *Zlatni dukati* od utemeljenja 1982. do 1996. godine. U tom je razdoblju napisao neke od najpoznatijih pjesama tamburaške glazbe: *Tena, Joj, Anice, Nek zvone tambure, Zbog tebe, Mladosti, kome da te dam, U mom selu širok šor, Listaj, lipo stara* i mnoge druge.

Dostupno na <https://www.hds.hr/clan/ivankovic-josip/> [4. 5. 2020.]

Osim spomenutoga, na repertoaru im je bila i autorska i pučka crkvena glazba, klasična glazba, domaća i strana zabavna glazba pa sve do *evergreena* engleskog, francuskog i talijanskog područja. U početku, sastav su vodili Marko BeniĆ i Mihael Ferić, a nakon toga, sve do danas ih uspješno vodi Damir Butković koji ujedno svira i berdu u sastavu (Ferić, 2011).

Slika 14. Najbolji hrvatski tamburaši²⁵

Slika 15. Tamburaški sastav Berde band²⁶

²⁵ Slika preuzeta s <http://www.najboljihrvatskitamburasi.com/> [4. 5. 2020.]

²⁶ Slika preuzeta s <https://images.app.goo.gl/XChqZrH9BuhfNs9t6n> [4. 5. 2020.]

Na vinkovačkoj pozornici javlja se Tamburaški sastav *Dike*, koji svoju glazbenu karijeru započinju 1986. godine, a istaknuto mjesto među najboljim slavonskim i hrvatskim tamburašima čuvaju do danas. Njihova prepoznatljiva odlika je u otmjenom „salonskom” sviranju s toplim i profinjenim zvukom njihovih tambura. Sviraju u sastavu od jednog prima, tri basprima, kontrom i tamburaškim basom (Ferić, 2011). Pjevač i basprimaš *Dika* Marinko Blažinkov za svoj tamburaški sastav je rekao:

„Tamburaški sastav *Dike* postoji 30 godina zahvaljujući upravo toj ljubavi prema iskonskoj tamburaškoj glazbi čije su temelje davno postavili Tumbas Pere Hajo, Janika Balaž, Tuca Nikolić i mnogi drugi sada već zaboravljeni i javnosti manje poznati vrsni tamburaši. Autor većine naših pjesama je Šimo Dominković, jedan od osnivača sastava. Uz njegovo vodstvo *Dike* su stasale u jedan sastav drukčijeg, prepoznatljivog zvuka. Nikada se nisam osjećao nekim vođom benda niti sam to bio. Svaki od nas dao je svoj obol, netko vrsnim sviranjem, ja sam to pokušavao više pjevanjem.”²⁷

Neke od njihovih poznatih pjesama su: *Slavonac sam ja*, *Dado stari budi vridan*, *Bački ručak* i *Pisma Zvonku Bogdanu*.

Slika 16. Tamburaški sastav Dike

²⁷ Citat prema usmenoj predaji pjevača *Dika*, Marinka Blažinkova, [svibanj, 2020. god.]

Među najpoznatije i najplodonosnije sastave svakako spadaju i Tamburaški sastav *Slavonske lole*. Sastav potječe iz mjesta Velika Kopanica. Pod imenom *Slavonske lole* djeluju od 1981. godine. Kako navodi Ferić (2011), *Slavonske lole*, uz Tucine *Slavonske bećare*, najuvjerljivije stvaraju pjesme čiji su stihovi bliski pučkoj lirici i tradicijskoj glazbi ukrašeni šablonskim harmonizacijama pučke glazbe, ali akordno osuvremljene i obogaćene. Sastav ima mnogo uspješnih i poznatih pjesama od kojih svakako valja istaknuti: *Sve je ona meni*, *Prijatelju nije lako*, *Mojoj Kati*, *Ledina* i druge.

Slika 17. Tamburaški sastav *Slavonske lole*²⁸

Ostali tamburaški sastavi koje valja spomenuti su: *Kristali* i *Patria* iz Županje, *Ravnica* iz Osijeka, *Bekrije* iz Požege, Ženski tamburaški sastav *Garavuše* iz Kutjeva, *Žeteoci* iz Vrpolja, *Prijatelji* iz Đakova, *Šarmeri*, *Trenk* i *Lampaši* iz Zagreba i mnogi drugi kojih u Republici Hrvatskoj ima nekoliko stotina.

1.2. TAMBURAŠKI BANDOVI

Promatrajući razvoj tambure kao popularnoga instrumenta, može se zaključiti da današnja tambura ima drugačiji zvuk nego li ona prije dvadeset ili više godina. Tambura se iznimno popularizirala. U tome joj je pomoglo uvođenje nekih instrumenata koji su zastupljeni i drugim glazbenim žanrovima, na primjer: bubnjevi i električna gitara. Danas sve više bandova koristi te modernije instrumente.

²⁸ Slika preuzeta s <https://images.app.goo.gl/bgJ2MczaBybWE2FK7> [8.5.2020.]

Prvi takav sastav u Republici Hrvatskoj jesu *Gazde* iz Zagreba. Za njih je Leopold (1995) u svojoj knjizi *Tambura u Hrvata* rekao:

„Specifična pojava u novijoj tamburaškoj glazbi jesu ‘Gazde’. Dečki iz Markuševca pokraj Zagreba veliku su popularnost stekli čvrstom macho-svirkom i prodornim pjesmama. Oni su djeca devedesetih: folk sastav s imageom pop-grupe te svaki njihov nastup ugođajem više podsjeća na pop i rock događaje, a manje na tamburaško druženje.” (Leopold, 1995, str. 46).

Prvi put pojavili su se na Požeškom festivalu 1993. godine s pjesmom *Zbog tebe sam to što jesam*. Na pozornicu su izašli u kožnim jaknama i hlačama što je kasnije postao njihov svojevrsan simbol. Tamburu su približili mladima.

Slika 18. *Gazde*²⁹

Danas postoji puno bendova koji su se afirmirali u viđenju glazbe sličnom *Gazdama*. Neki od njih su: *Posegana* iz Požege, Tamburaški sastav *Kas* iz Osijeka, *OSDS* iz Zagreba, *Bosutski bećari* iz Vinkovaca i ostali.

²⁹ Slika preuzeta s <https://images.app.goo.gl/61F9xwhnnHXEm3w6A> [8. 5. 2020.]

ZAKLJUČAK

Instrument tambura od svojega nastanka do danas prešla je vrlo zahtjevan razvojni put s brojnim preprekama. Postupno se razvijala i danas je, može se reći, u jednakom položaju kao i svi ostali instrumenti koji su nastali i puno prije nje. Tambura se danas može smatrati svestranim instrumentom. Iako je tambura na početku bila isključivo glazbalo na kojemu su se svirale narodne, tradicionalne pjesme, njezinom popularizacijom, počela su se svirati i umjetničke (klasične) skladbe, pa čak i popularni žanrove. Do današnjega dana je ostala kao autohtono hrvatsko tradicijsko glazbalo koje ima mogućnosti sviranja i najzahtjevnijih skladbi. Promatrajući i bivajući na glazbenoj sceni mogu zaključiti kako je tambura postala vrlo popularan instrument. Danas je tambura sveprisutna. S tradicijske strane, okosnica je glazbe u gotovo svim kulturno - umjetničkim društvima. Umjetnički, odnosno klasično gledano, tambura se svira u osnovnim i srednjim školama, a odnedavno postala je i akademski instrument koji se svira i na akademijama. Isto tako, može se i primijetiti kako brojni tamburaški orkestri na tamburama izvode djela najpoznatijih svjetskih glazbenika kao što su Mozart, Bethoveen, Vivaldi, Čajkovski i mnogi drugi koji su ovjekovječili svjetsku umjetničku glazbenu scenu. Popularnim instrumentom može se nazvati jer se proizvode tamburaške pjesme koje su namijenjene širokoj populaciji. Također, postoje razni festivali koji promoviraju tamburu i tamburašku glazbu općenito. Opservirajući glazbenu scenu, može se primijetiti i približavanje tambure mlađoj publici jer su tamburaši u svoje sastave počeli uvoditi i električne instrumente kao što su bubnjevi i električne gitare. U današnje vrijeme lako je zaključiti da ne postoji osoba koja nije čula za instrument tamburu i neku tamburašku pjesmu. Naravno, mnogi vjeruju da tambura još nije pokazala sve što ona može, ali isto tako vjeruju da će to pokazivati s vremenom i da će se još dalje u budućnosti razvijati.

LITERATURA

1. *Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku*. Dostupno na: <http://www.uaos.unios.hr/> [15. 5. 2020.]
2. Andrić, J. (1962). *Tamburaška glazba; Historijski pregled*. Osijek: Autorova vlastita naklada.
3. *Ansambl narodnih plesova i pjesama Hrvatske Lado*. Dostupno na: <https://www.lado.hr/> [30. 3. 2020.]
4. Du Noyer, P. (2005). *Ilustrirana enciklopedija glazbe*. Zagreb: Veble commerce.
5. Gall, Z. (2011). *Pojmovnik popularne glazbe*. Zagreb: Naklada Ljevak.
6. Gligo, N. (1996). *Pojmovni vodič kroz glazbu 20. stoljeća*. Zagreb: Muzički informativni centar KDZ; Matica hrvatska.
7. *Hrvatski bibliografski leksikon*. Dostupno na: <http://hbl.lzmk.hr> [30. 3. 2020.]
8. *Hrvatsko društvo skladatelja*. Dostupno na: <https://www.hds.hr> [4. 5. 2020.]
9. *Institut za etnologiju i folkloristiku*. Dostupno na: <https://www.ief.hr> [30. 3. 2020.]
10. Kennedy, M., Bourne, J. (1996). *The concise Oxford Dictionary of Music*. Oxford: Oxford University Press.
11. *Leksikografski zavod Miroslav Krleža*. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr> [30. 3. 2020.]
12. Leopold, S. (1995). *Tambura u Hrvata*. Zagreb: Golden marketing.
13. Ferić, M. (2011). *Hrvatski tamburaški brevijar*. Zagreb: Udruga za promicanje hrvatske kulture i baštine Šokadija Zagreb.
14. *Muzička akademija u Zagrebu*. Dostupno na: <http://www.muza.unizg.hr/>
15. Neovisni news magazin *Nacional*, <https://www.nacional.hr/interview-filip-novosel-moja-je-tambura-jazzu-dala-n-ovi-zvuk-i-glazbeni-pravac/> [15. 5. 2020.]
16. Perak Lovričević, N., Ščedrov, Lj. (2008). *Glazbeni susreti II. Vrste. Udžbenik za 2. razred gimnazije*. Zagreb: Profil.
17. *Studentsko kulturno - umjetničko društvo Ivan Goran Kovačić*. Dostupno na: <http://www.igk.hr/> [30. 3. 2020.]
18. Službena web stranica Richarda Bouksa. Dostupno na: <https://www.boukas.com/> [15. 5. 2020.]
19. Životopis Slavka Jankovića. Dostupno na: <http://selo.hr/slavko-jankovic/> [30. 3. 2020.]

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA

Ja, Matej Ralašić, izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristio drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.
